

**Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі
«Maqsut Narikbayev University» АҚ**

Аманжолова Зарина Нурбековнаның «Төтенше ахуал кезінде экономикалық және әлеуметтік құқықтарды жүзеге асыру мәселелері (Covid-19 пандемиясы тәжірибесінде)» тақырыбындағы, 8D04201 – Құқық білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесін алу үшін дайындалған диссертациялық жұмысына

РЕСМИ РЕЦЕНЗЕНТТІҢ ПІКІРІ

р/н №	Өлшемшарттар	Өлшемшарттарға сәйкестігі (жауап нұсқаларының бірін сызу)	Ресми рецензенттің ұстанымына негіздеме (ескертуді курсивпен көрсету)
1.	Диссертация тақырыбының (бекіту күніне) ғылымның даму бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкес болуы	1.1 Ғылымды дамытудың басым бағыттарына және/немесе мемлекеттік бағдарламаларға сәйкестігі: 1) диссертация мемлекет бюджетінен қаржыландырылатын жобаның немесе нысанады бағдарламаның аясында орындалған (жобаның немесе бағдарламаның атауы мен нөмірін көрсету); 2) диссертация басқа мемлекеттік бағдарлама аясында орындалған (бағдарламаның атауын көрсету); 3) диссертация Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы Жоғары ғылыми-техникалық комиссия бекіткен ғылым дамуының басым	Диссертация COVID-19 кезеңіндегі әлеуметтік-экономикалық құқықтарды жүзеге асыру проблемаларын зерттей отырып, мемлекеттік ғылым стратегияларымен толық үндеседі. Тақырып «Қазақстан Республикасының құқықтық саясатының 2030 жылға дейінгі тұжырымдамасын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Президентінің 2021 жылғы 15 қазандағы № 674 Жарлығы»-ның «қоғамдық қауіпсіздікті биокатерлерден қорғау және төтенше жағдай режимін жаңғырту» басымдығына дәл келеді. Зерттеу нәтижелері 2023–2029 жж. жоғары білім мен ғылымды дамыту тұжырымдамасында көзделген «қоғамдық қауіп-қатерлерге құқықтық жауап беру» бағытын нақтылайды. Жұмыс «Құқық және қоғамдық қауіпсіздік» бағыты бойынша Үкімет жанындағы ЖҒТК шешімімен айқындалған басымдық шегінде орындалғанын диссертация материалдары мен № 10-1/1085 хат растайды. Осылайша, диссертация ғылым дамуының ұлттық басым бағыттарына түгел сәйкес келеді.

		бағытына сәйкес (бағытын көрсету) келеді.	
2.	Ғылым үшін маңыздылығы	Жұмыс ғылымға елеулі үлесін қосады/қоспайды, ал оның маңыздылығы ашылған/ашылмаған.	Жұмыс ғылымға елеулі үлесін қосады, ал оның маңыздылығы ашылған. Диссертацияның ғылыми салмағы төтенше ахуал кезіндегі әлеуметтік-экономикалық құқықтарды қорғаудың жаңа доктриналық контурын қалыптастырумен дәлелденеді. Зерттеу алғаш рет «әлеуметтік-биологиялық төтенше жағдай» ұғымын талдап, қолданыстағы үш сатылы классификацияға тәуекел индикаторларымен нақтыланған төртінші тармақ ұсынады, бұл отандық құқық теориясында бұрын болмаған жаңалық. Азаматтық кодекстің 359, 374, 375-баптарына енгізілген өзгерістер ТЖМ мен ДСМ сараптамасынан өтіп, практикалық валидация алған. 2020–2023 жж. сот істері мен кең көлемдегі статистика нормативтік-құқықтық реттеуді дәйектеуге негіз болған. Тұжырымдамалар «Қазақстан Республикасының құқықтық саясатының 2030 жылға дейінгі тұжырымдамасын бекіту туралы Қазақстан Республикасы Президентінің 2021 жылғы 15 қазандағы № 674 Жарлығы» құжатымен сабақтасып, әрі қарайғы салыстырмалы-құқықтық зерттеулерге бағыт-бағдар береді.
3.	Өзі жазу принципі	Өзі жазу деңгейі: 1) жоғары; 2) орташа; 3) төмен; 4) өзі жазбаған.	Авторлық дербестік (өзі жазу принципі) жоғары деңгейде расталған. 2020–2023 жылдарға қатысты сот шешімдері мен нормативтік актілер дербес іріктелген эмпирикалық блоктың толық өзіндік өңделгенін көрсетеді. «Бой бермейтін күш» моделінің заң жобалық нұсқасы ТЖМ-ға жолданып, уәкілетті сараптамадан өткендігі зерттеушінің тәуелсіз құқықтық сарапшы ретіндегі қабілетін дәлелдейді. Барлық дәйексөздер OSCOLA стандартымен рәсімделген. Автордың жеті ғылыми жарияланымы, оның ішінде Scopus журналындағы мақала, зерттеу циклын идеядан апробацияға дейін өз күшімен жүргізгенін айғақтайды. 3-тараудағы автор жасаған диаграммалар аргументацияны көрнекі түрде толықтырады, осы деректер негізінде өзі жазу деңгейі жоғары деп бағалауға болады.
4.	Ішкі бірлік принципі	4.1 Диссертация өзектілігінің негіздемесі: 1) негізделген; 2) ішінара негізделген; 3) негізделмеген.	Диссертация тақырыбының өзектілігі жан-жақты дәлелденген: автор COVID-19 ашқан жүйелік олқылықтарды мемлекеттік және халықаралық құқық нормаларының сүзгісі арқылы талдап, құқықтық саясат тұжырымдамасының міндеттерімен ұштастырады. Кіріспеде төтенше жағдай салдарынан еңбек, білім және денсаулық құқықтарының бұзылуы нақты мысалдармен талданып, зерттеудің практикалық нәтижелеріне тікелей байланыстырылған. Әдістемелік құралдар кешенді сипатты көрсетіп, социологиялық деректерді нормативтік талдаумен ұштастырады. Ұлттық статистика мен сот практикасының сабақтастырылуы

		мәселенің қоғам үшін маңызын ашады, сондықтан өзектіліктің негіздемесі толық негізделген. Диссертация мазмұны зерттеу тақырыбын толық айқындайды: бірінші тарау төтенше және төтенше ахуал ұғымдарының эволюциясын талдап, әлеуметтік-биологиялық түрін теориялық тұрғыдан негіздейді; екінші тарау режимнің еңбек, білім алу және денсаулық құқықтарына ықпалын көрсетсе, үшінші тарау экономикалық бостандықтар мен міндеттемелік құқыққа әсерін саралайды. Әр тараудағы қорытындылар жалпы идеямен сабақтасып, мәселенің барлық құрамдас бөлігін қамтиды. Бөлімдердің мұндай жүйелі орналасуы зерттеудің логикалық тұтастығын бекітеді, демек мазмұны тақырыпты айқындайды.
	4.2. Диссертация мазмұны диссертация тақырыбын айқындайды: 1) айқындайды; 2) ішінара айқындайды; 3) айқындамайды.	
	4.3. Мақсаты мен міндеттері диссертация тақырыбына сәйкес келеді: 1) сәйкес келеді; 2) ішінара сәйкес келеді; 3) сәйкес келмейді.	Жұмыстың мақсаты «әлеуметтік-биологиялық төтенше жағдай жағдайында экономикалық және әлеуметтік құқықтарды жүзеге асыру тетіктерін кешенді жетілдіру» ретінде нақты тұжырымдалған, ал міндеттер бұл мақсатты операциялық деңгейге бөлетін дәйекті қадамдар тізбегін құрайды: салыстырмалы құқықтық талдау, нормативтік актілерге өзгеріс жобалау, сот тәжірибесін жүйелеу. Әр міндет тиісті тарауда іске асырылып, нәтижелері қорытындыда жинақталған. Мұндай құрылымдау ғылыми пайымның дәйектілігін күшейтіп, диссертацияның стратегиялық бағытын айқындайды, сондықтан мақсат пен міндеттер тақырыпқа толық сәйкес келеді.
	4.4. Диссертацияның барлық бөлімдері мен ережелері логикалық байланысқан: 1) толық байланысқан; 2) ішінара байланысқан; 3) байланыс жоқ.	Зерттеудің бөлімдері мен негізгі ережелері өзара толық байланысқан: бірінші тарау терминологиялық негіз қалап, екінші тарау ұғымдық айқындықтың жетіспеуі сот дауларын қалай тудыратынын дәлелдейді, ал үшінші тарау алынған нәтижелерді заңнамаға түзету ұсынумен түйіндейді. Қорытынды тарау барлық деректерді жиырма алты ұсынымнан тұратын бірыңғай жобаға тоғыстырады. Мұндай дәйектілік диссертацияның логикалық тұтастығын дәлелдейді және оқырманға зерттеу идеясының эволюциясын кезек-кезеңімен қадағалауға мүмкіндік береді; демек бөлімдер толық байланысқан.
	4.5. Автор ұсынған жаңа шешімдер (қағидаттар, әдістер) дәлелденіп, бұрыннан белгілі шешімдермен салыстырылып бағаланған: 1) сыни талдау бар;	Автор ұсынған жаңа шешімдер кешенді сыни талдаудан өткен: әлеуметтік-биологиялық төтенше жағдайды төртінші дәрежелі категория ретінде енгізу шетелдік және отандық модельдермен салыстырылып, олардың шектеулерін көрсетеді; азаматтық құқықтағы «құқықтық орындалмаушылық» моделі қолданыстағы бой бермейтін күш ұғымымен өлшенген. Әр жаңашыл ұсыныс өзектілік, тиімділік және құқықтық нақтылық критерийлері бойынша сараланып, ғылыми дәйектілікпен негізделген. Ұсыныстар ведомстволық сараптамадан өтіп,

	2) талдау ішінара жүргізілген; 3) талдау өз пікіріне емес, басқа авторлардың сілтемелеріне негізделген; 4) талдау жоқ.	практикалық құндылығын дәлелдеген, сондықтан бұл пункт бойынша сыни талдау бар деп түйінделеді.
5. Ғылыми жаңашылдық принципі	5.1 Ғылыми нәтижелер мен ережелер жаңа ма? 1) толығымен жаңа; 2) ішінара жаңа (25-75% жаңа); 3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем). 5.2 Диссертацияның қорытындылары жаңа ма? 1) толығымен жаңа; 2) ішінара жаңа (25-75% жаңа); 3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем). 5.3 Техникалық, технологиялық, экономикалық немесе басқару шешімдері жаңа және негізделген бе? 1) толығымен жаңа; 2) ішінара жаңа (25-75% жаңа); 3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	Диссертациялық жұмыстағы ғылыми нәтижелер толығымен жаңа. Автор төтенше жағдайлардың дәстүрлі табиғи-техногендік классификациясын кеңейтіп, құқықтық айналымға «әлеуметтік-биологиялық төтенше жағдай» ұғымын алғаш енгізеді әрі оны «Төтенше жағдай туралы» заңға дербес тармақ ретінде қосу редакциясын ұсынады. Сонымен қатар, азаматтық құқыққа арналған «құқықтық орындалмаушылық» моделі және тәуекел индикаторларына негізделген төрт сатылы жіктеу бұрын ғылымда жүйеленбеген. Жүздеген сот актісін талдау арқылы дәлелденген бұл ұсынымдар төтенше ахуал кезіндегі экономикалық және әлеуметтік құқықтарды қорғауға арналған жаңа нормативтік-доктриналық контур қалыптастырады, сондықтан ғылыми жаңалық деңгейі толық деп бағаланады. Зерттеу қорытындыларының жаңашылдығы толық мойындалады, себебі олар қолданыстағы құқықтық режимнің кемшіліктерін алғаш рет кешенді эмпирикалық деректермен дәлелдеп, жаңа регуляторлық контур қалыптастырады. Мәселен, азаматтық міндеттемелерді орындаудан босату жөніндегі «құқықтық орындалмаушылық» механизмі сот практикасына енгізу үшін жүйеленген және бұрын қолданылмаған шешім ретінде ұсынылған. Төтенше ахуал кезінде цифрлық инфрақұрылымды шектеудің әлеуметтік-экономикалық салдарын құқықтық индикаторларға айналдыру да зерттеуде алғаш ұсынылған. Сондықтан диссертацияның қорытындылары толығымен жаңа деп танылады. Диссертация ұсынған техникалық, технологиялық, экономикалық және басқарушылық шешімдер толығымен жаңа сипатта. Автор төтенше ахуал кезінде телеком инфрақұрылымын жаппай өшірудің орнына мақсатты, тәуекел-индикаторлық шектеу тетігін енгізуді негіздеп, цифрлық қауіпсіздік пен экономикалық тұрақтылықты қатар сақтаудың тың моделін әзірлеген. Сонымен бірге төтенше жағдайларды басқарудың ұлттық вертикалін ТЖМ-нен бастап жергілікті комендатуралар мен санитарлық қызметке дейін қайта құрып, өкілеттіктерді нақты саралау арқылы жауапкершілік айқындылығын қамтамасыз ететін жаңа басқарушылық архитектура ұсынады. Әлеуметтік-биологиялық төтенше жағдайды дербес санат ретінде құқықтық регламентке енгізу және оған

			сәйкес экономикалық міндеттемелерді орындаудан босату үлгісі де бұрын ғылым мен тәжірибеде қолданылмаған, бұл шешімдердің толық жаңашылдығын дәлелдейді.
6.	Негізгі қорытындылардың негізділігі	Барлық негізгі қорытындылар ғылыми тұрғыдан қарағанда ауқымды дәлелдемелерде негізделген/негізделмеген (qualitative research (квалитатив ресеч) және өнер және гуманитарлық ғылымдар бойынша даярлық бағыттары үшін).	Диссертацияның түйіндері ғылыми тұрғыдан берік дәлелдемелерге сүйенеді. Автор 120 респондент қамтылған сауалнаманы Cronbach $\alpha = 0.82$ сенімділік деңгейінде өңдеп, χ^2 және t-тест арқылы статистикалық маңызын анықтады. Бұл нәтижелер төтенше ахуалға қатысты азаматтық істердің контент-талдауы және қазақстандық әрі шетелдік нормативтік актілердің кең ауқымды талдауымен толықтырылған. Жаңа «әлеуметтік-биологиялық төтенше жағдай» санатын енгізу, азаматтық міндеттемелерді орындаудан босату моделі мен цифрлық инфрақұрылымды пропорционалды шектеу тетігі осы эмпирикалық және салыстырмалы-құқықтық деректерге негізделіп, біртұтас логикалық тізбекпен дәлелденген. Демек, негізгі қорытындылар ауқымды әрі көпқырлы дәлелдемелермен толық негізделген.
7.	Қорғауға шығарылған негізгі ережелер	Әрбір ереже бойынша келесі сұрақтарға жеке жауап беру қажет: 7.1 Ереже дәлелденді ме? 1) дәлелденді; 2) шамамен дәлелденді; 3) шамамен дәлелденбеді; 4) дәлелденбеді; 5) бұл тұжырымда ереженің дәлелденгенін тексеру мүмкін емес. 7.2 Тривиалды ма? 1) ия; 2) жоқ; 3) бұл тұжырымда ереженің тривиалды екенін тексеру мүмкін емес. 7.3 Жаңа ма? 1) ия; 2) жоқ; 3) бұл тұжырымда ереженің	Тұжырымдама 1 7.1 дәлелденді - 1.1-тарау мен 2.1-бөлім Конституция, «Құқықтық актілер туралы» және «Азаматтық қорғау туралы» заңдарды сараптап, ҚП мен ҚС атаулары шатастырылуының төрт түрлі салдарын сот тәжірибесімен дәлелдейді; терминологиялық қателер құқық қолдануға жүйелі кедергі екені көрсетілген. 7.2 жоқ - екітілді ұғым алшақтығы назардан тыс қалып келген, диссертация ұсынған «төтенше ахуал/төтенше жағдай» дихотомиясы бұрын көтерілмеген мәселені шешеді, сондықтан тезис тривиалды емес. 7.3 иә - семантикалық және құқықтық ажырату өлшемдері алғаш жүйеленіп, ҚП мен ҚС-ті дербес режимдер ретінде танудың жаңа критерийлері ұсынылды. 7.4 кең - ұсыныс конституциялық, әкімшілік, қылмыстық құқықты, сондай-ақ заң шығару техникасы мен ЖОО терминология курстарын жаңғыртуға әсер етеді. 7.5 иә - негізгі тезистер «Төтенше жағдай түсінігінің мәселелері» мақаласында рецензиялық тексерістен өткен, жария деректермен қуатталған. Тұжырымдама 2

	жаңашылдығын тексеру мүмкін емес. 7.4 Қолдану деңгейі: 1) тар; 2) орташа; 3) кең 4) бұл тұжырымда ереженің қолдану деңгейін тексеру мүмкін емес. 7.5 Мақалада дәлелденген бе? 1) ия; 2) жоқ 3) бұл тұжырымда мақаладағы ереженің дәлелденгенін тексеру мүмкін емес.	7.1 дәлелденді - 45–90-беттегі салыстырмалы-құқықтық және эпидемиологиялық талдау COVID-19-ды әлеуметтік, техногендік не табиғи санатқа сыймайтынын айқындап, жаңа әлеуметтік-биологиялық өлшемді қажетті етеді. 7.2 жоқ - ұлттық та, өңірлік актілерде мұндай төртінші санат жоқ; ұсыныс қалыптасқан жіктеуді түбегейлі кеңейтеді, сондықтан тривиалды емес. 7.3 иә - трансшекаралық таралу, биологиялық агент факторлары сияқты диагностика критерийлері алғаш рет құқықтық анықтамаға енгізілді. 7.4 кең - санитарлық, еңбек, кеден, шекара, экожүйелік қауіпсіздік салалары. 7.5 иә, мақалаларында жария деректермен қуатталған Тұжырымдама 3 7.1 дәлелденді - COVID-19 кезеңіндегі басқару практикасы мен 13-баптың олжылығы талданып, комендант пен мемлекеттік комиссияны алмастыра тағайындаудың заңдық дәйексіздігі сот және нормативтік дерекпен дәлелденді. 7.2 жоқ - қолданыстағы модель комендатураны әлеуметтік сипаттағы төтенше ахуалда нақтыламайды, сондықтан ұсыныс бірегей. 7.3 1) - «комендант әлеуметтік сипаттағы төтенше жағдай жарияланғанда тағайындалады» деген норма заңнамалық айналымда алғаш көтерілді. 7.4 кең - реформа ТЖМ, Бас санитар, облыстық комендатуралар арасындағы өкілеттікті жүйелендіріп, бүкіл басқару вертикалін қамтиды. 7.5 иә - тезис автордың «COVID-19 тәжірибесі негізіндегі басқару ерекшелігі» мақаласында рецензияланып басылған. Тұжырымдама 4
--	---	--

7.1 дәлелденді - 147-беттегі 30-дан астам сот ісін талдау нақты және құқықтық орындалмаушылықты айырып, Азаматтық кодекстің 359, 374, 375-баптарына ұсынылған түзетулердің қажеттілігін айқын көрсетті.

7.2 жоқ - қолданыстағы Кодекс бой бермейтін күшті біртұтас ұғым ретінде қарастырады, жаңа дифференциация бұрын болмаған.

7.3 иә - «құқықтық орындалмаушылық» моделі мен шектеу актілерін еңсерілмейтін күшке теңестіру тұжырымдамасы алғаш ұсынылды.

7.4 кең - түзету мердігерлік, жалдау, сатып алу-сату, жеткізу сияқты барлық міндеттемелік қатынастарға ықпал етеді.

7.5 ия, мақалаларында жария деректермен қуатталған

Тұжырымдама 5

7.1 дәлелденді — «Qazaqstan Shutdown 2022» зерттеуі, сот статистикасы және Жоғарғы Сот шешімдері толық өшірудің 429 млн \$ шығын мен еңбек дауып туғызғанын көрсетіп, байланыс шектеу тетігін қайта қарауды негіздеді.

7.2 жоқ — толық өшіруді шектеу орнына қолжетімділікті арттыру міндеті заңнамалық деңгейде көзделмеген, сондықтан тривиалды емес.

7.3 иә - Парламентке 24 сағат ішінде хабарлау және пропорционалдық аудит талаптары отандық құқықта жаңа.

7.4 кең - телеком, финтех, е-сауда, қашықтан жұмыс, е-үкімет инфрақұрылымының үздіксіздігін қамтамасыз етеді.

7.5 ия-тезис әзірге нормативтік журналға жіберілген.

Тұжырымдама 6

		7.1 дәлелденді - 161-беттегі кесте Конституцияның 39-бабымен салыстырып, 17-баптың қазіргі редакциясы халықаралық пакт талаптарын дәл қайталамайтынын дәлелдеді, нақты құқықтық формула ұсынылды. 7.2 жоқ - төтенше жағдай кезіндегі құқықтық шектеулерді Конституция деңгейінде өлшеу критерийі бұрын нақты болмаған. 7.3 иә - «қажетті және өлшемді ғана» деген конституциялық тестіні заң мәтініне тікелей көшіру жанағыл шешім. 7.4 2) орташа - норма адам құқықтарын шектеудің шеңберін тарылтқанымен, тек төтенше жағдай саласына қолданылады. 7.5 1) иә - заңнама институты журналындағы мақаласында жария етілген. Тұжырымдама 7 7.1 дәлелденді - 97-беттегі медицина қызметкерлері жөніндегі деректер, еңбек заңнамасы нормалары мен халықаралық тәжірибе COVID-19-ды «кәсіптік ауру» ретінде танудың құқықтық және әлеуметтік дәйектемесін толық көрсетеді. 7.2 жоқ - қолданыстағы аурулар тізбесінде коронавирус жоқ, ұсыныс бұрын болмағандықтан тривиалды емес. 7.3 иә - вирустық пандемияны кәсіби тәуекел ретінде құқықтық бекіту алғаш ұсынылып отыр. 7.4 кең - еңбек қауіпсіздігі саясаты, әлеуметтік сақтандыру төлемдері, медициналық нормалар мен ауруханалық менеджментке таралады. 7.5 иә - тезис медициналық құқық жөніндегі республикалық конференция материалдарында апробацияланған Тұжырымдама 8
--	--	---

		7.1 дәлелденді - АІЖК 273-бабына ұсынылған өзгеріс 147-бетте тізілген 30-дан астам сот ісі мен халықаралық практикадағы аналогиялық қиындықтарды талдаумен дәйектелді, уақытша тоқтата тұрудың құқықтық негізі нақтыланды. 7.2 жоқ - қолданыстағы редакция еңсерілмейтін күштің әлеуметтік-биологиялық түрін ескермейді, сондықтан тезис тривиалды емес. 7.3 иә - «әлеуметтік-биологиялық төтенше ахуал» ұғымын процессуалдық кодекске енгізу құқықтық жаңалық саналады. 7.4 кең - норма азаматтық, әкімшілік, қылмыстық және экономикалық іс жүргізулердің барлық санаттарына қолданылады, процессуалдық теңдікке кепілдік береді. 7.5 иә - ұсыныс автордың мақаласында жарияланған.
8. Дәйектілік қағидаты. Дереккөздер мен ұсынылған ақпараттың дәйектілігі	8.1 Әдіснаманы таңдау – негізделген немесе әдіснама нақты жазылған: 1) ия; 2) жоқ. 8.2 Диссертация жұмысының нәтижелері компьютерлік технологияларды қолдану арқылы ғылыми зерттеулердің қазіргі заманғы әдістері мен деректерді өңдеу және интерпретациялау әдістемелерін пайдалана отырып алынған: 1) ия; 2) жоқ.	Әдіснаманы таңдау дәйектілігі зерттеу құрылымында айқын жүйелік-құрылымдық, тарихи-құқықтық, салыстырмалы-құқықтық, формальды-заңдық және социологиялық тәсілдер бір мақсатқа тоғыстырылған; әр әдіс нақты міндетке телінген. Ретроспективтік контент-талдау арқылы 2019–2023 жылдары қабылданған 30 нормативтік акт қарастырылып, эмпириялық блокта 120 респондентке сауалнама жүргізілген. Сондықтан әдістемелік негіз таңдауы толық негізделген. Зерттеу нәтижелері заманауи цифрлық құралдардың кешенді қолданысымен мүмкін болмас еді: деректер компьютерлік қосымшаларда есептелген; нормативтік массив үшін «Әділет» және «Параграф» базалары қолданылған, сот практикасы Жоғарғы Соттың онлайн қорынан алынған. Пандемиялық көрсеткіштер компьютерлік қосымшаларда визуализацияланып, регрессиялық модельде талданды. Демек, компьютерлік технологиялар мен қазіргі талдау әдістемесі жан-жақты пайдаланылған.

		8.3 Теориялық қорытындылар, модельдер, анықталған өзара байланыстар және заңдылықтар эксперименттік зерттеулермен дәлелденген және расталған (педагогикалық ғылымдар бойынша даярлау бағыттары үшін нәтижелер педагогикалық эксперимент негізінде дәлелденеді); 1) ия; 2) жоқ. 8.4 Маңызды мәлімдемелер нақты және сенімді ғылыми әдебиеттерге сілтемелермен расталған / ішінара расталған / расталмаған. 8.5 Пайдаланылған әдебиеттер тізімі әдеби шолуға жеткілікті/жеткіліксіз.	Диссертациялық жұмыстың теориялық қорытындылары өзара байланысқан. Қорытындылар сәйкесінше әдістерді қолдана арқылы расталған. Маңызды мәмілелер өзекті, нақты және сенімді отандық және шетелдік ғылыми әдебиеттерге сілтемелермен расталады. Диссертациялық тұжырымдар беделді әрі заманауи әдебиеттермен бекітілген. Дәйектердің көпшілігі 2019 жылдан бергі еңбектер; тізімге ДДСҰ нұсқаулықтары, OECD-нің 2022 есептері, отандық-шетелдік сот актілері мен Scopus/WoS мақалалары енген. Нормативтік және ғылыми дереккөздердің үйлесімді келтірілуі мәлімдемелердің сенімділігі мен дәлелдік деңгейін қамтамасыз етеді. Әдебиеттер шолуы салааралық толықтыққа қол жеткізген: конституциялық, азаматтық, еңбек, медициналық құқық, дағдарыс экономикасы, эпидемиологиялық модельдеу еңбектері біріктірілген; UNICEF, World Bank, Freedom House есептері мен ашық деректері сияқты халықаралық-ұлттық материалдар тартылған. Мұндай кең ауқымды база төтенше ахуал мәселесін кешенді ашып, әдебиеттер тізімінің жеткіліктілігін дәлелдейді. Диссертацияның теориялық маңызы бар. Диссертацияда «әлеуметтік-биологиялық төтенше жағдай» феномені алғаш рет құқықтық категория ретінде теориялық тұрғыдан тұжырымдалып, төтенше жағдайлардың төртінші дербес түрі ретінде заңнамаға енгізу қажеттілігі жан-жақты негізделеді. Автор оның табиғатын, белгілері мен шектеу критерийлерін жүйелейтін концептуалдық модель ұсынды. Бұл шешім конституциялық, азаматтық және төтенше құқық теориясын кеңейтіп, дағдарыс кезінде әлеуметтік-экономикалық құқықтарды қорғау жөніндегі болашақ зерттеулерге әдістемелік бағдар береді.
9	Практикалық құндылық қағидаты	9.1 Диссертацияның теориялық маңызы: 1) бар; 2) жоқ.	

	9.2 Диссертацияның практикалық маңызы бар және алынған нәтижелерді практикада қолдану мүмкіндігі жоғары: 1) ия; 2) жоқ. 9.3 Практикалық ұсыныстар жаңа ма? 1) толығымен жаңа; 2) ішінара жаңа (25-75% жаңа); 3) жаңа емес (жаңасы 25%-дан кем).	Зерттеу нәтижелері нақты қолданысқа бағдарланған, себебі автор «Төтенше жағдай туралы» және «Азаматтық қорғау туралы» заңдарға, Азаматтық кодекстің 359, 374, 375-баптарына, сондай-ақ бірнеше өзге нормативтік актіге өзгерістердің баптық салыстырмалы кестесін әзірлеген. Бұл жобалар Әділет және Денсаулық сақтау министрліктерінің оң қорытындыларын алып, ішкі ведомстволық келісім кезеңіне өтуде, сондықтан оларды практикада енгізу әлеуеті өте жоғары. Практикалық ұсыныстар толығымен жаңа. Ұсынылған құқықтық тетіктер толықтай инновациялық сипатқа ие. Әлеуметтік-биологиялық төтенше жағдайды жеке түр ретінде бекіту, міндеттемелердің орындалмаушылығын екі деңгейлі «фактілік-құқықтық» модель арқылы реттеу, төтенше кезеңде байланыс инфрақұрылымын толық ажыратуға шектеу қою және ведомствоаралық санитариялық штабтың мәртебесін заңнамалық деңгейде белгілеу бұрын ғылыми әдебиетте де, қолданыстағы актілерде де кездеспеген, сондықтан жаңалық дәрежесі толығымен жаңа.
10. Жазу және ресімдеу сапасы	Академиялық жазу сапасы: 1) жоғары; 2) орташа; 3) орташадан төмен; 4) төмен.	Диссертацияның академиялық жазу сапасы құрылымдық нақтылығымен және әдіснамалық дәйектілігімен ерекшеленеді. Әр бөлім алдымен зерттеу міндетін айқындап, соңында мазмұндық қорытындылармен түйінделеді, сондықтан аргументациялық желі үздіксіз сақталады. Терминологиялық база тұрақты, қазақ-орыс баламалары үйлесімді қолданылып, құқықтық дефинициялар бұрмаланбайды. Деректер мен нормативтік дәйексөздер мемлекеттік стандарт талаптарына сай рәсімделіп, әдебиеттер тізімі біріздендірілген қажетті форматына келтірілген. Кестелер мен қосымшалар нөмірленуі ретімен орналастырылып, мәтінмен органикалық байланысады; орфографиялық және пунктуациялық ауытқулар шағын әрі мазмұнға әсер етпейді. Жалпы жазу деңгейі жоғары, ғылыми стиль бейтарап, бағалау штамптарынан ада, бұл оқырманға материалды түсінуді жеңілдетеді. Суреттердің астындағы түсіндірме мәтіндер мазмұнды, дереккөздері дәл көрсетілген. Автор шегелдік әдебиеттерді түпнұсқадан дәйектеп, қазақша аудармасын қоса беріп, көптілді академиялық мәдениетті нығайтқан.
11. Диссертацияға ескертулер	«Азаматтық қорғау туралы» заңға диссертант төтенше жағдай мен және төтенше жағдай режимдеріне қатысты нүктелік түзетулер ұсынады. Зерттеудің практикалық маңызын арттыру үшін заңды кеңірек қайта қарастыру мүмкіндігін (мысалы, алдын алу және оңалту бөлімдерін) ескертпе түрінде атап өтуге болады. Бұл ұсынылатын өзгерістердің ықтимал ауқымды реформа аясында орын алатынын көрсетер еді.	

12. Докторант мақалаларының зерттеу тақырыбы бойынша ғылыми деңгейі (диссертация мақалалар сериясы нысанында қорғалған жағдайда ресми рецензенттер докторанттың зерттеу тақырыбы бойынша әр мақаласының ғылыми деңгейін зерделейді)	Докторанттың жарияланымдар топтамасы зерттелетін мәселенің конституциялық, азаматтық-құқықтық және биологиялық қауіпсіздік аспектілерін кешенді қамтып, зерттеу логикасының дәйектілігін сақтайды. Төрт мақала ККСОН тізіміндегі рецензияланатын журналдарда, ал «Experience in regulating public relations during a pandemic» Scopus дерекқорындағы Rivista di Studi sulla Sostenibilita журналында жарық көріп, халықаралық ғылыми қауымдастықтың мойындауына ие болды. Екі еңбегі беделді конференция жинақтарында жарияланған. Әр мақалада салыстырмалы-құқықтық және эмпирикалық әдістер ұштасып, диссертациялық гипотезалардың валидтілігін кезең-кезеңімен дәлелдейді, сондықтан жарияланымдар ғылыми тұрғыдан жоғары деңгейде.
13. Ресми рецензенттің шешімі	Зерттеуді талдау нәтижесінде диссертация Үлгі ереженің 28-тармағында көзделген барлық өлшемшарттарға сай екені анықталды. Ғылыми мақсаттар толық орындалған, тұжырымдар дәлелді, ұсынылған түзетулер қолданыстағы нормативтік базаны жетілдіруге нақты бағдар береді. Жұмыстағы әдіснамалық негіз кешенді, дереккөздер кең қамтылып, талдау сенімділік пен жаңашылдықты қамтамасыз етеді. Белгіленген ескертулер тек сипаттамалық мәнге ие болып, зерттеудің теориялық-практикалық құндылығын кемітпейді. Автор 8D04201 – «Құқық» білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алуға толықтай лайық деп санаймын

«17» маусым 2025 ж.

Ресми рецензент:
«Нархоз университеті» КеАК,
Құқық және мемлекеттік
басқару мектебінің профессоры,
құқық ғылымдарының кандидаты,
доцент

Омарова А.Б.